

Становище

на дисертационния труд „Процесите на социализация в българското училище в дигитална среда“,
представен от редовен докторант Мария Мигленова Матеева-Павлова
Научен ръководител: проф.дн Валентина Миленкова
Рецензент: проф.дн Валентина Миленкова

I. Представяне на дисертационния труд

Актуалността на настоящия дисертационен труд се състои в преосмисляне на социализацията като основа за личностното и професионално развитие на индивидите, в обосноваване на образованието като водещ социализационен фактор, в извеждане на дигитализацията в образователната система като предпоставка за усъвършенстване на процесите на обучение и личностно развитие.

Обект на дисертационния труд е училищната образователна институция в нейната диверсифицирана вертикална и хоризонтална вариативност и процесите на дигитализация, протичащи в нея.

Предмет на дисертацията е процесът на социализация, в който вземат участие основните актьори, свързани с училищната среда – ученици, учители, родители, както и политическата активност на отговорните управленски субекти, кореспондираща на съвременните процеси на дигитализация на образованието.

Цел на дисертационния труд е анализиране на процесите социализация и дигитализация като основополагащи за социалното развитие и формиране на знания, умения и качества у младите хора.

В съответствие с целта са формулирани и *задачите*, които се определят като:

- задълбочено и аналитично осмисляне на различни концепции за социализацията;
- проследяване на етапите и агентите на социалното формиране;
- разглеждане на дигиталната грамотност, умения и компетентности като актуални и кореспондиращи с процесите на дигитализация в обществото;
- показване на дигитализацията като процес, състояние и реалност, свързани със социализацията;
- провеждане на проучване с основен метод – полустандартизирано интервю с ученици, учители и родители с цел установяване нивото на дигитални умения на учениците и степента на застъпеност на специфични методи и подходи, свързани с дигитализацията в работата на учителите;

- анализиране на резултатите от проучването и представянето им в графичен и табличен вид; формулиране на изводи проведеното проучване.

Основна теза на дисертационния труд е, че в съвременния процес на социализация се усвояват дигитални умения, които са важни за личностното и професионално развитие на индивидите, разширяват се знанията и компетентностите на учащите, обогатяват се източниците и методите на преподаване в училище, задълбочават се очакванията към учителите.

В дисертационния труд са използвани *следните подходи*.

- Индуктивен подход: при прилагането му теоретичните концептуализации, разсъждения и анализи се движат от частното към общото.

- Дедуктивен подход, при който от обобщенията се визират конкретни и единични случаи в социалната реалност.

- Социологически подход: чрез него се анализират основните характеристики в поведението и вижданията на ключовите актьори, свързани с процесите на дигитализация на училището и в преформатиране на социализацията в съвременните ѝ измерения и проявления. Открояват се взаимоотношенията между образованието и основните негови субекти – учители, ученици и родители.

- Исторически подход – чрез него се верифицират различни страни в развитието на институциите на социализация, образование и дигитална среда.

В проведеното емпирично изследване, което е част от настоящия дисертационен труд, са използвани следните методи:

- Анализ на документи: политически документи, доклади, публикации, статистически данни, документи с институционален характер, предходни емпирични изследвания, имащи отношение към темата на дисертационния труд.

- Полустандартизирано интервю за набиране на първични данни от респондентите – обект на изследването.

Дисертационният труд е фокусиран върху структурите и реалностите на училищното образование и неговите специфики и вид. От тази гледна точка се налага изводът, че институционалните модификации, свързани с определен тип училищна структура са важни, защото носят допълнителна информация за учебния процес, нивото на обучение и състоянието на образователната система.

В *структурно отношение* научният анализ е разпределен в увод, четири глави, заключение, приложения и използвана литература. Всяка от четирите глави има

параграфи и подпараграфи с направени съответни изводи. Заключение представлява обобщение на целия дисертационен труд. Обобщава се цялата теоретична част, заедно с емпиричното изследване.

В глава първа на дисертационния труд се анализира социализацията като проблем на теорията и практиката. Проследяват се различни концептуални подходи към социализацията, като са изведени по-важните от тях, с цел да се фокусира изследването върху ключовите моменти, присъстващи в различните теории. Теоретичният анализ на социализацията се налага от общия замисъл на дисертационния труд: да проследи социалната същност на образованието и в този смисъл, логичната първа стъпка е представяне на понятието, което в най-голяма степен покрива периода на обобществяване на индивидите и задава мястото на институционализираното обучение в протичащите преобразования по формиране на тяхната същност.

Докторантката подчертава, че целите на социализацията са: развитие и усъвършенстване на индивида, разкриване и използване на потенциала му, създаване на перспективи пред него и т.н. Социализацията е насочена към подготовка на младия човек за неговото активно включване в различни обществени структури и отношения. Тя не е самоцелен процес, а е фокусирана върху начините, образците и моделите, чрез които обществото моделира и контролира индивидите, налагайки определени норми, стандарти и ценности. В първа глава се изгражда една теоретична и понятийна рамка, в която се разполага анализът на действието на образованието като среда за формиране на индивидите.

Втора глава се фокусира върху образователната институция и нейната роля за изграждане на социален опит. Образователната институция е мястото, в което детето се осъзнава като подрастващ, като условно излиза от силното влияние на семейството и навлиза в нова среда с нови формални и неформални отношения, когато се оценяват личните качества и способности на индивида.

Образованието трябва да е адекватно на нуждите на обществото, а това предполага, че учебните програми и планове, учителската квалификация и умения, нормативната уредба и ценности действат в синхрон. Анализът е насочен към показване същността на училището и учителската роля като ключови в развитието на образованието като институция. Образователните институции в съвременни условия са ориентирани към осигуряване на равнопоставени условия за учене и развитие. В същото време пред образователната институция стоят редица проблеми, които се извеждат като предизвикателства, с които се среща образованието.

В **трета глава** се анализира дигитализацията като двигател на социалната среда и като значима компонента на образователния процес и живот. Дигитализацията дава тласък в развитието на училищното време и активности, но за да бъде една личност дигитално компетентна е необходимо да се обучава и развива. В анализа се проследяват различни политически мерки и практики, инициирани на европейско и национално ниво и насочени към развитие на дигиталните умения на младите хора и активното включване на образователните институции в този процес.

В **четвърта глава** се проследяват различни страни на дигиталната грамотност и умения в теоретичен и емпиричен план, като е представено авторско изследване, което проследява емпиричните аспекти на състоянието на дигитализацията на българското образование, уменията в дигитален план на учениците, начина по който образованието развива дигиталните компетентности и възможностите за личностно развитие в този контекст, както мненията на учители и родители за ефектите – позитивни и негативни на дигитализацията и значението на различните учебни предмети и методи на преподаване в българското училище. Цялостната полева работа представлява една възможност за емпирична верификация на състоянието на образователната дигитализация, в този смисъл може да се разглежда като конкретен случай на българската дигитална действителност в училищна среда.

Дигитализацията се оценява като важен процес, който вече значимо е навлязъл в обществото, като е променил всички области на политическия, професионалния, социалния живот и личностните отношения и дейности на хората.

Общият патос на дисертацията е да се подчертае, че социализацията е всеобхватен процес, който се развива с още един мащабен процес - дигитализацията. Цялостният анализ показва как дигитализацията навлиза в училищата, повишава очакванията към дигиталните умения и култура на учениците, активизира ролята на учителите и на родителите.

II. Приносни моменти

Като приноси на дисертационния труд мога да изтъкна следното.

1. Темата за образователната социализация е разгледана по иновативен начин, пречупвайки нейната същност през дигитализацията като състояние и процес. През тази призма се осмисля понятийният апарат и подходи към темата в теоретичен и емпиричен план.

2. В концептуализацията на социализацията и нейните съвременни дименсии са представени рефлексивно различни теории, агенти и етапи на процесите на социално формиране.

3. Изведени са основните характеристики в институционализацията на образователната система, като са показани нейните специфики в български условия.

4. Експлицирани са дигиталните умения, компетентности и дигитална грамотност като ключови компоненти на квалификациите в глобализирания свят. Обосновава се, че двата процеса: социализация и дигитализация са взаимно свързани.

5. Направените теоретични и емпирични анализи, изведените обобщения и модели имат практико-приложна страна и пряко кореспондират с образователната практика и реалности.

Посочени са 4 публикации – едната, от които е под печат. Всички публикации са в издания с научно рецензиране.

Предимства на дисертацията са:

- актуалност на темата на дисертацията;
- нейното структуриране;
- познаване на литературата по темата;
- провеждане на емпирично изследване с няколко целеви групи;
- наличие на резултати, които подкрепят тезата;
- сериозно отношение и ангажираност на дисертанта към темата;
- авторско присъствие и разсъждения.

III. Заключение:

В заключение, като оценявам постигнатото в дисертационния труд, изразявам своята положителна оценка и ясна позиция на докторант Мария Матеева-Павлова да бъде присъдена образователната и научна степен „Доктор“ по научна специалност "Социология"

Член на научно жури:

Проф. дсн Валентина Миленкова

1.3. 2020

Гр. Благоевград